

Базілінська О.Я.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

Вступ. Фінанси підприємств, які функціонують в умовах вільного ринку, є мало дослідженою галуззю вітчизняної економічної науки. Функціонування ринкової економічної системи можливе лише за умови зростання ефективності використання фінансових ресурсів, особливо на рівні фінансів підприємств, адже у сучасних умовах фінанси підприємств є не просто складовою фінансової системи держави, а її основою. Фінансування окремих підприємств залежить від ресурсного насичення в країні в цілому і, навпаки, оздоровлення окремих підприємств веде до стабілізації фінансової системи всієї України.

Постановка завдання. Сучасний стан підходів щодо управління фінансами підприємств відображають праці О.М. Бірманя, І.О. Бланка, В.В. Бурковського, Л.О. Коваленко, М.Я. Коробова, А.М. Поддєрьогіна, Л.М. Ремньової, Р.А. Слав'юка, С.Я. Салиги, О.О. Терещенко та інших науковців. Водночас, ринкові відносини в Україні проходять стадію становлення, тому вітчизняна наука і практика не набули достатнього досвіду управління фінансами підприємств, адекватного новій системі господарювання. В умовах посилення ринкової конкуренції, ускладнення системи зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин суб'єктів господарювання виникає необхідність в дослідженні питань модифікації системи управління фінансів підприємств, її адаптації до специфіки ринкових відносин в нашій країні.

Метою статті є дослідження проблем управління фінансами підприємств в контексті становлення фінансової системи держави та пошук оптимальної стратегії взаємозалежного розвитку обох систем.

Результати дослідження. Фінансова система України складається з трьох тісно пов'язаних між собою рівнів: фінансів підприємств і організацій, загальнодержавних фінансів, фінансів населення. Зв'язок між цими трьома ланками відображає фінансова політика України, спрямована на перерозподіл суспільного продукту через державний бюджет. Фінансова політика має спрямовуватись на максимізацію доходів бюджету, тобто на здійснення структурних змін, збільшення доходів товаровиробників усіх форм господарювання, стимулювання вільного підприємництва та зростання маси прибутку, оскільки основу бюджетних доходів становлять податки, які справляються із підприємств [1]. Саме за допомогою податкової системи регулюється надходження до бюджету. З іншого боку, податкова система – зовнішній фактор, який чинить суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства.

Низька ставка податку стимулює зростання ділової активності підприємств. Зростання виробництва викликає зростання доходів підприємств, збільшення добробуту людей, що у свою чергу зменшує їхні потреби в соціальному захисті, а отже знижує і витрати держави. З іншого боку, за рахунок зростання виробництва відбувається ріст надходжень в бюджет, тобто збільшення фінансових можливостей держави. Отже, податкова система є фактором, що чинить вплив на розвиток фінансів підприємств і, одночасно, формує фінансову систему України.

Частка доходу від продажу, яку підприємство сплачує до бюджетів всіх рівнів, є показником того навантаження, яке створює для підприємства чинна система оподаткування. У всіх країнах світу оподаткування визнається значною перешкодою для розвитку підприємництва, проте в Україні це питання гостріше. Підприємці відчують на собі не лише тягар існуючих ставок та кількість податків, а й адміністративне навантаження, пов'язане із нарахуванням податків і процедурою подання звітності, а також часті зміни в податковому законодавстві.

В 2005 р. доходи консолідованого бюджету України становили 32% ВВП (2003 р. – 28,5%, 2004 р. – 26,5%). В цілому за останні три роки істотних перетворень в економіці не відбувалось, поряд з цим за категоріями доходів у структурі ВВП спостерігається зростання фіскального компоненту у вигляді чистих податків на виробництво та імпорт. Якщо в 2003 році вони склали 11,3%, а в 2004-му – 10,2%, то за підсумками 2005 року зросли до 12,9% ВВП, перевищивши середній показник по 25 країнам Європейського Союзу (12,2% ВВП). А це не що інше, як збільшення податкового преса на реальний сектор економіки, що, безумовно, негативно позначається на його частці в структурі ВВП.

При створенні податкової системи України основну ставку було зроблено на адміністрування двох видів податків: податку на додану вартість (ПДВ) та податку на прибуток підприємств. Саме ці два найбільші податки варто розглядати з точки зору фінансів підприємств та державних фінансів [3].

Податкові надходження у структурі Зведеного бюджету займають найбільшу частку, за 2003 р. вони становили 72,2% від загального обсягу доходів, за 2004 р. – 69%, за 2005 р. – 73,2% (таблиця 1). Надходження від ПДВ та податку на прибуток у 2005 р. склали 42,7%, а частка ПДВ в непрямих податках становила 79%. За оцінками експертів, реально після відшкодування в бюджеті залишається тільки 10% надходжень від ПДВ. Щодо податку з прибутку підприємств, то протягом останніх років цей податок становив 17–18% податкових надходжень бюджету. При цьому спостерігається дивна тенденція: економічне зростання в країні та зростання ділової активності супроводжується постійним зменшенням надходжень від податку на прибуток підприємств.

Як показують результати досліджень в Україні, оподаткування залишається основною перешкодою для розвитку бізнесу. Сімдесят відсотків опитаних підприємців назвали оподаткування перешкодою для діяльності підприємств. Найбільш проблемними аспектами було названо високі ставки оподаткування, часту зміну податкового законодавства та велику кількість податків. Позитивним моментом було названо спрощену систему оподаткування. Водночас, зазначається, що в залежності від розміру підприємства значно відрізняється кількість податків, однак частка сплачених податків у виручці від реалізації товарів істотно не відрізняється. Сума сплачених податків великими підприємствами досягає в середньому 31%, середніми –

32%, малими – 27% від обсягу реалізації. Тобто спрощена система оподаткування хоч і спростила процедуру бухгалтерського обліку та звітності малого бізнесу, але істотно не зменшила податковий тягар.

Таблиця 1. Консолідований бюджет України, 2003–2005 рр.

Вид доходу	2003		2004		2005	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Податок на додану вартість	12598,1	16,7	16733,5	18,3	33803,8	25,2
Податок на прибуток	13273,2	17,6	16161,7	17,7	23464,0	17,5
Прибутковий податок	13521,3	18,0	13213,3	14,4	17325,2	12,9
Акцизний збір	5246,1	7,0	6704,4	7,3	7945,4	5,9
Інші надходження	17964,8	27,8	28367,7	31,0	35965,0	26,8
Разом доходи бюджету	72285,8	100	91529,4	100	134030,2	100

Сума податків, що збирається з кожного підприємства, не може бути надто великою. Якщо ця сума перевищує деякий допустимий рівень, який залежить від економічної ефективності підприємства, форми власності і нормативів податкових ставок, то настає зупинка розвитку, а потім і зруйнування підприємства або ж доходи підприємства відходять у тінь. За оцінками більшості експертів в країнах СНГ та Східної Європи тіньовий сектор досягає половини офіційного ВВП [2]. Крім того, як показують результати досліджень, навіть підприємства, що працюють легально, приховують від оподаткування в середньому близько 21% від обсягів продажу.

Оскільки для підприємства основою діяльності є максимізація чистого прибутку і мінімізація витрат, в тому числі і зменшення податків, то жодне підприємство не захоче добровільно сплачувати значну суму податків і буде шукати всі можливі способи мінімізувати їх. Такі можливості в підприємств є, вони також впливають із законодавчих актів.

За існуючих умов більшість підприємств України оцінюються як низькорентабельні або збиткові, і юридично їх можна визнати банкрутами. Так, у 2005 р. 33,3% підприємств України отримали збиток. Однак збитковість багатьох підприємств пояснюється не низьким рівнем управління, а недосконалістю фінансово-кредитної системи національної економіки. Сьогодні частка податку на прибуток в 1 грн. доходу складає менш 1 коп. Витрати в розрахунку на 1 грн. чистого доходу складають 96,9 коп. В сільському господарстві цей показник дорівнює 100,2 коп., промисловості – 96,1 коп., будівництві – 100,5 коп., торгівлі – 98,5 коп., фінансовій сфері – 92,1 коп.

Загальноіснуючим є той факт, що оподаткування зменшує фінансові ресурси підприємства, тим самим знижуючи його потенціал. У ринковій економіці пріоритетним є фінансування за рахунок можливостей фінансового ринку. Середнє значення коефіцієнта фінансової незалежності в Німеччині становить 18%, в Франції – 32%, в США – 40%, в Японії – 30%. В умовах вітчизняної економіки джерелами фінансування переважно служать власні фінансові ресурси і коефіцієнт фінансової незалежності становить 45%. Вагомим джерелом фінансування є тіньові кошти вітчизняних підприємств, які оцінюються на рівні 60%.

Щодо позикових джерел фінансування діяльності вітчизняних підприємств, то за трансформаційний період відсоток суми кредитів до ВВП впав з 53,2% в 1992 р. до 7,8% в 1995 р.. У 2005 р. частка банківських кредитів у загальному економічному обороті зросла до 33,8%, але вона не є поки достатньою. В розвинених ринкових системах цей показник сягає 70–100%.

Обсяги банківського кредитування в Україні обмежуються багатьма причинами, серед яких можна виділити – обмежений сукупний капітал української банківської системи та рівень депозитів. За оцінками експертів банківський капітал України не перевищує 1/8 середніх рівнів держав Центральної і Східної Європи. Рівень же депозитів становить 31,2% до ВВП проти 53% в розвинених країнах. При цьому строкові депозити, як база кредитної політики, оцінюються на рівні 11,9% до ВВП.

Українські підприємства недоступність банківського кредиту заповнюють надмірним використанням кредиторської заборгованості та поточними зобов'язаннями з одержаних авансів. Характерною негативною рисою сучасного становища фінансів підприємств є дисбаланс між дебіторською та кредиторською заборгованістю. В той час як чистий прибуток в цілому по економіці за 2005 р. склав 43,22 млрд. грн., кредиторська заборгованість перевищила дебіторську на 81,2 млрд. грн. Інакше кажучи, в Україні реальний сектор, тобто підприємства, що виробляють товари та послуги і забезпечують 60% валової доданої вартості, хронічно опиняються в боргах, які майже вдвічі більше прибутків і складають приблизно п'яту частину ВВП.

Враховуючи те, що частина підприємств України працює зі збитками доречно розглядати ефективність залучення банківських кредитів, виходячи з мінімуму збитків. Встановлено, що найбільший ефект від використання залучених коштів досягається на підприємствах, де є високою частина умовно постійних витрат.

Висновки. Отже, висновки, які можна вивести із описаного матеріалу наступні. Фінансова система України складається з трьох рівнів: фінансів підприємств і організацій, загальнодержавних фінансів, фінансів населення, які є тісно пов'язані між собою. Зв'язок між фінансами підприємств і фінансовою системою реалізується, в основному, через наповнення дохідної частини бюджету, яка в переважній більшості складається з податкових надходжень. Функціонування податкової системи прямо впливає на наповнення бюджету, але бездумне виконання цього завдання спричиняє перекося в економіці. Зростання податків повинно бути пропорційним зростанню ВВП, а не досягатися за рахунок суб'єктивних чинників, зокрема адміністративного тиску. Необхідно спростити систему справляння податків, зробити її більш прозорою та

контрольованою, як для держави, так і для самих підприємств. Україні потрібна податкова політика, направлена на побудову стабільної та зрозумілої системи оподаткування, зменшення податкового тягара і забезпечення збалансованості інтересів держави та суб'єктів господарювання.

Джерела та література

1. Ващишин А.М., Яремко Л.А. Фінансова система і соціально-економічна стабільність // Фінанси України. – № 10. – 1999. – С. 80–85.
2. Вітлінський В.В., Скрипник А.В. Аналіз діяльності податкової системи України // Фінанси України. – №12. – 2005. – С. 19–30.
3. Фіскальна політика в перехідній економіці України: Автореф. дис.канд. екон. наук: 08.01.01 / О.М. Жовтанецький / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2002. – 20 с.

Богуславский Е.В.

МЕРОПРИЯТИЯ ПО УЛУЧШЕНИЮ МЕХАНИЗМА РАБОТЫ КАРТОЧНЫХ ПЛАТЕЖНЫХ СИСТЕМ В УКРАИНЕ

В настоящее время в Украине стремительно развивается рынок банковских платежных карт. Количество эмитированных платежных карт на 01.10.2006 года составляет более 28 млн. штук. Основу карточного портфеля украинских банков составляют зарплатные и пенсионные карты. Однако, несмотря на высокие темпы развития карточного бизнеса. Существует ряд проблем, препятствующих качественному развитию данного направления.

Чтобы решить данные проблемы необходимо разработать действенные мероприятия по совершенствованию механизма функционирования украинского рынка платежных карт.

Основными задачами, которые будут решаться в этой статье, будет разработка мероприятий по улучшению работы карточных платежных систем в Украине.

В настоящее время для того, чтобы улучшить качество карточного портфеля (его доходность) и увеличить количество держателей платежных карт необходимо провести следующие мероприятия:

1. **Создание стратегии по взаимодействию с государственными организациями, оказывающими финансовые услуги (денежные переводы, выплата пенсии и т.д.).** Основной организацией, которая до сих пор охватывает достаточно большую долю рынка денежных услуг, является Укрпочта. Именно через отделения почтовой связи получают пенсию большинство пенсионеров Украины. Кроме того, достаточно большой процент денежных переводов также осуществляется через отделения Укрпочты. Чтобы увеличить объемы эмиссии платежных карт для пенсионеров и популяризировать денежные переводы на пластиковые карты, необходимо Укрпочте дать права для эмиссии, обслуживания и пополнения карточных счетов клиентов. Данный шаг понесет большие затраты на отладку технической базы данной организации, поэтому необходим совместный проект с крупным коммерческим банком, являющимся эмитентом и эквайером, который предоставит свое программное обеспечение и оборудование для обслуживания платежных карт, будет заниматься их эмиссией и предоставлять услуги процессинга. Если привести в жизнь такой проект, то это даст значительные результаты в увеличении количества держателей платежных карт, так как привлечет дополнительное количество пенсионеров, которые смогут получать пенсию, снимая ее со своих пенсионных пластиковых карт, в отделениях почтовой связи. Кроме того, это даст результаты по увеличению количества эмитированных карт в сельской местности, где нет отделений банков, но есть почтовые отделения. Помимо этого, увеличится количество отправляемых денежных переводов именно как пополнения на пластиковые карты.

2. **Создание гарантийных банковских фондов.** Гарантийные фонды – это фонды, гарантирующие выплату определенной суммы средств при банкротстве финансовой организации. Гарантийные фонды поднимают уверенность в банке. Клиенты банков имеющих свои гарантийные фонды, как правило, уверены в таком банке и не спешат снимать свои деньги со счетов. В настоящее время такие фонды создаются в основном для вкладчиков. Создание таких фондов для обычных держателей пластиковых карт позволит банкам привлекать дешевые ресурсы, так как за эти финансовые ресурсы не нужно платить депозитный процент.

3. **Развитие и применение современных технологий.** В настоящее время техническая база по обслуживанию пластиковых карт большинства украинских коммерческих банков оставляет желать лучшего. Из-за устаревшего оборудования и плохих линий связи часто происходят сбои при обслуживании пластиковых карт, что приводит к недовольству клиентов и антирекламе в адрес банка-эквайера (хотя в большинстве случаев вины банка-эквайера в этом нет, а причина в плохих линиях связи). Чтобы избежать таких ситуаций, необходимо применять более современные технологии, такие как:

- *связь GSM (мобильная связь), позволяет использовать качественную связь при передаче данных для получения авторизационного ответа при осуществлении операций с платежной картой;*
- *спутниковая связь, позволяет обслуживать карты через спутниковую связь с высокой скоростью и с минимальной вероятностью сбоев при авторизации;*
- *off-line авторизация (смарт технологии) используется для карт со встроенным чипом (смарт-карта). Авторизация происходит посредством считывания информации с встроенного чипа, т.е. в процессе авторизации не осуществляется процесс дозвона на центр авторизации, что в свою очередь позволяет быстро обслужить клиента без каких-либо сбоев.*